

Механізми та практика захисту економічних інтересів України

СУБ'ЄКТИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З ОБ'ЄКТАМИ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ, ЇХ СКЛАД ТА ВИДИ: АСПЕКТИ УНІФІКАЦІЇ

*Андрейцев Владислав Володимирович,
кандидат юридичних наук, докторант
Донецького національного університету імені Василя Стуса*

Частина перша статті 55 ГК України містить загальне визначення суб'єктів господарювання, якими визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізують господарську компетенцію, тобто сукупність прав та обов'язків, мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачений законодавством.

На підставі цього визначення стало можливим В.М. Пашкову доктринальне виокремити наступні ознаки суб'єктів господарювання: організаційна єдність, що дозволяє самостійно брати участь в господарському обороті, як учасникам господарських відносин в якості суб'єктів господарських відносин та інших відносинах в сфері господарювання; безпосереднє здійснення господарської діяльності, спрямованої на задоволення загальних суспільних потреб і цільової визначеності; уповноваження господарською компетенцією у процесі реалізації господарської діяльності (господарської правосуб'єктності); юридична легітимність суб'єкта господарської діяльності (ліцензування цієї діяльності, державна реєстрація); персональна відповідальність за власну господарську діяльність¹²⁸.

Проф. Знаменський Г.Л. слушно зауважив, що не будучи зареєстрованою в установленому законом порядку особа не буде легальним суб'єктом

---

¹²⁸ Пашков В.М. Загальна характеристика суб'єктів господарських правовідносин. *Господарське право*. Підручник. За заг. ред. Д.В. Задихайло, В.М. Пашкова. Х., Право. 2012. С. 93-118.

господарювання і має розцінюватися як тіньова структура з усіма юридичними наслідками¹²⁹.

Проф. Вінник О.М. уточнює окремі положення щодо наявності виокремленого майна, закріпленого за відповідними суб'єктами господарювання на різних правових титулах: праві власності; праві повного господарського відання; праві оперативного управління; праві користування, що характерно для орендних підприємств; праві оперативного господарського використання¹³⁰.

В цілому треба зазначити, що загальні питання щодо поняття, види суб'єктів господарювання та господарського права доволі повно та об'єктивно розкриті в наукових працях вчених у галузі господарського права, зокрема проф. Беяневич О.А.,¹³¹ проф. Вінник О.М.,¹³² проф. Грудницька С.Н.,¹³³ проф. Знаменський Г.Л.,¹³⁴ проф. Пашков В.М.,¹³⁵ проф. Саниахметова Н.А.,¹³⁶ проф. Щербина В.С.¹³⁷ та ін.

Особливості суб'єктів господарювання в окремих сферах господарської діяльності та галузі економіки аналізували акад. Бобкова А.Г.,¹³⁸ д.ю.н. Коваль

¹²⁹ Знаменський Г.Л. Коментар до Гл. 6 ГК України. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України. За ред. В.К. Мамутова. К., Юрінком Інтер. 2004. С. 91-92.

¹³⁰ Вінник О.М. Господарське право. Курс лекцій. К., Атіка. 2005. С. 58.

¹³¹ Беяневич О.А. Господарське договірне право України (теоретичні аспекти): монографія. К., Юрінком Інтер. 2006. С. 65-66, 71, 98.

¹³² Вінник О.М. Господарське право. Курс лекцій. К., Атіка. 2005. С. 57-67.

¹³³ Грудницкая С.Н. Хозяйственная правосубъектность государственных предприятий: проблемы теории и практики. Донецк. Юго-восток, 2011. 428 с.

¹³⁴ Знаменський Г.Л. Суб'єкти господарювання Гл. 6. Загальні положення. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України. За заг. ред. В.К. Мамутова. К., Юрінком Інтер. 2004. С. 91-95.

¹³⁵ Пашков В.М. Поняття суб'єктів господарювання, їх правовий статус. Господарське право. Підручник. За заг. ред. Д.В. Задихайла, В.М. Пашкова. Х., Право. 2012. С. 95-105.

¹³⁶ Саниахметова Н.А. Суб'єкти хозяйствования. Общие положения. Хозяйственный кодекс Украины. Комментарий. Х., Одиссей. 2004. С. 142-165.

¹³⁷ Щербина В.С. Господарське право. Підручник. 3-тє вид. К., Юрінком Інтер. 2006. С. 94-96.

Щербина В.С. Суб'єкти господарського права. Монографія. К., Юрінком Інтер. 2008. 264 с.

¹³⁸ Бобкова А.Г. Правовое обеспечение рекреационной деятельности. Дон., Юго-Восток. 2000. С. 126-180. Бобкова А.Г., Гринюк І.Ф., Коваль І.Ф. та ін. Правове забезпечення розвитку екологічного підприємництва («зеленої» економіки). Монографія. За заг. ред. А.Г. Бобкової. Вінниця. ТОВ «Нілан ЛТД». 2018. С. 70-89.

І.Ф.,¹³⁹ д.ю.н. Кологойда О.В.,¹⁴⁰ проф. Подцерковний О.П.,¹⁴¹ д.ю.н. Смітюх А.В.,¹⁴² д.ю.н. Труш І.В.,¹⁴³ проф. Хрімлі О.Г.¹⁴⁴ та ін.

Проте, в зазначених вище дослідженнях специфічні риси суб'єктів господарської діяльності, пов'язаної з об'єктами підвищеної небезпеки комплексно не розглядалися.

Проф. Зельдіна О.Р. досліджувала спеціальні режими господарювання, акцентували свою увагу на розкритті особливостей окремих режимів щодо дотримання відповідного порядку суб'єктами господарювання¹⁴⁵.

Аналіз спеціального господарського законодавства дозволяє виділити особливості суб'єктного складу господарської діяльності, пов'язаної з об'єктами підвищеної небезпеки. Зокрема, Закон України "Про об'єкти підвищеної небезпеки" від 18 січня 2001 року¹⁴⁶ наводить визначення суб'єкта господарської діяльності як юридичної або фізичної особи, у власності або користуванні якої є хоча б один об'єкт підвищеної небезпеки, тобто об'єкт, на якому використовуються, виготовляються, переробляються, зберігаються або транспортуються одна або кілька небезпечних речовин чи категорій речовин у кількості, що дорівнює або перевищує нормативно встановлені порогові маси, а також інші об'єкти, як такі що відповідно до закону є реальною загрозою виникнення надзвичайної ситуації техногенного та природного характеру.

Отже, до суб'єктів господарської діяльності відповідно до вказаного закону, якщо вона пов'язана з об'єктами підвищеної небезпеки можна віднести:

- будь-яку юридичну особу;

¹³⁹ Коваль І.Ф. Господарсько-правове регулювання відносин у сфері промислової власності. Монографія. Дон., Юго-Восток. 2013. С. 179-202.

¹⁴⁰ Кологойда О.В. Господарсько-правове регулювання фондових відносин в Україні. Монографія. К., 2015. С. 99-124.

¹⁴¹ Подцерковний О.П. Грошові зобов'язання господарського характеру: проблеми теорії і практики. К., Юстініан. 2006. С. 139-303.

¹⁴² Смітюх А.В. Корпоративні права та корпоративні паї (частки) теоретико-правові аспекти. Монографія. Одеса. Фенікс. 2018. С. 51-92.

¹⁴³ Труш І.В. Господарсько-правове забезпечення діяльності комунальних підприємств. Монографія. Дон., 2012. С. 156-179.

¹⁴⁴ Хрімлі О.Г. Захист прав інвесторів у сфері господарювання: теоретико-правовий аспект. Монографія. К., 2016. С. 19-31, 85-97.

¹⁴⁵ Зельдіна Е.Р. Спеціальний режим хозяйствования: теоретические вопросы и направления модернизации. Монография. Дон., Юго-Восток. 2007. С. 37-54, 120-132, 154-196.

¹⁴⁶ Відомості Верховної Ради України. 2001. № 15. Ст. 73.

- фізичну особу, за умови що їй на праві власності або праві користування (оренди, лізингу тощо) належить хоча б один об'єкт підвищеної небезпеки на якому у різних формах господарювання наявні небезпечні речовини у кількостях:

- що дорівнюють або перевищують нормативно встановлені порогові маси цих речовин;

- згідно закону до таких об'єктів підвищеної небезпеки відносяться й такі, які відповідно до закону, становлять реальну загрозу виникнення надзвичайної ситуації техногенного або природного характеру, тобто які зумовлюють припинення господарської діяльності та виникнення небезпеки для оточуючого населення та підлягають відселенню з цієї території негативного впливу на довкілля.

Відповідно до Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» від 23 травня 2017 року¹⁴⁷ вплив на довкілля означає будь-які наслідки планової діяльності для довкілля, в тому числі наслідки для безпечності життєдіяльності людей (підкреслено мною – В.А.) та їхнього здоров'я, флори, фауни, біорізноманіття, ґрунту, повітря, води, клімату, ландшафту, природних територій та об'єктів, історичних пам'яток та інших матеріальних об'єктів чи для сукупності цих факторів, а також наслідки для об'єктів культурної спадщини чи спеціально-економічних умов, що є наслідком зміни таких чинників.

Виходячи із вимоги техногенно-екологічної безпеки, що базується на відповідному ризику господарської діяльності, суб'єкти господарювання за законодавством України поділяються на три основні групи: суб'єкти господарювання високого ступеня ризику; суб'єкти господарювання середнього ступеня ризику; суб'єкти господарювання незначного ступеня ризику.

При цьому, віднесення суб'єктів господарювання до зазначених ступенів ризику у відповідній сфері державного нагляду (контролю) проводиться на

---

¹⁴⁷ Відомості Верховної Ради України. 2017. № 29. – Ст. 315.

підставі суми балів, нарахованого за всіма визначеними критеріями за встановленою шкалою:

- від 41 до 100 балів – до високого ступеня ризику;
- від 21 до 40 балів – до середнього ступеня ризику;
- від 0 до 20 балів – до незначного ступеня ризиків.

В залежності від вказаних показників, визначається порядок проведення планових заходів державного нагляду (контролю): для першого класу суб'єктів господарювання такі заходи повинні проводитися не частіше одного разу на два роки. Відповідно до другого класу суб'єктів планові заходи повинні проводитися не частіше одного разу на три роки. Для третього класу суб'єктів господарювання – не частіше одного разу на п'ять років¹⁴⁸.

Проте, поділ суб'єктів господарювання в залежності від рівня ризику відповідно до законодавства ЄС дещо інші, що на наш погляд потребує певної кореляції законодавства України в контексті євроінтеграції господарського законодавства.

Скажімо, відповідно до Директиви 2012/18 ЄС Європейського парламенту і Ради від 4 липня 2012 року «Про контроль великих аварій, пов'язаних з небезпечними речовинами»¹⁴⁹ виділяються суб'єкти господарювання (підприємства) двох різновидів: вищого рівня безпеки; нижчого рівня безпеки.

Отже, з метою однозначного правозастосування видів суб'єктів господарської діяльності за показником рівня безпеки доцільно відповідні урядові нормативні акти гармонізувати із законодавством Європейського Союзу.

---

¹⁴⁸ Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства у сферах охорони праці, промислової безпеки, гігієни праці, поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення, зайнятості населення, зайнятості та працевлаштування осіб з інвалідністю, заходів державного гірничого нагляду державною службою з питань праці. Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 6 лютого 2019 року № 223. *Урядовий кур'єр*. 2019. 27 березня № 49.

¹⁴⁹ Офіційний вісник Європейського Союзу. 24.7.2012. 1.197. 1-37.